

Osmanlı Devletinde Veteriner Hekimliği Mezuniyet Belgeleri ^[1]

Berfin MELİKOĞLU * Atilla ÖZGÜR ** Şule OSMANAĞAOĞLU *

[1] Bu makale, 20-23 Eylül 2010 tarihleri arasında Antalya'da gerçekleştirilen XXXIX. Uluslararası Dünya Veteriner Hekimliği Tarihi ve III. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Kongresinde sunulan poster bildirinin genişletilmiş şeklidir

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-55139 Samsun - TÜRKİYE

** Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-06119, Ankara - TÜRKİYE

Makale Kodu (Article Code): KVFD-2011-4425

Özet

Türkiye'de bilimsel anlamda veteriner hekimliği eğitimi, Prusya'dan getirilen Askeri Veteriner Hekim Godlewsky ile 1842'de başlatılmış, 1889 yılında ilk Sivil Veteriner Okulu kurulmuştur. Askeri ve Sivil Veteriner Okullarında eğitimlerini başarı ile tamamlayıp gerekli şartları yerine getiren veteriner hekimlere mezuniyet belgelerinin verildiği bilinmektedir. Çalışmada, 1901-1919 yılları arasında veteriner hekimliği eğitimi sonrasında verilen "intihâb-nâme", "icâzet-nâme" veya "şahâdet-nâme" adı altında toplam altı adet mezuniyet belgesi saptandı. Söz konusu mezuniyet belgelerinin transkripsiyonları ve günümüz Türkçesine sadeleştirilmesi yapıldı. Bu çalışma ile saptanabilen belgeler ışığında Osmanlı Devletinde veteriner hekimliği mezuniyet belgelerinin incelenerek, sunulması amaçlandı.

Anahtar sözcükler: Diploma, Tarih, Veteriner hekimliği eğitimi

Graduation Certificates of Veterinary Medicine in the Ottoman State

Summary

In Turkey, scientific veterinary medicine education was pioneered by the Prussian Veterinarian Godlewsky in 1842 and the first civilian Veterinary School was established in 1889. It is known that veterinary surgeons who completed their trainings successfully and met the requirements of Military and Civil Veterinary Schools took their graduation certificates. In this study, the graduation certificates called as "intihâb-nâme", "icâzet-nâme" or "şahâdet-nâme" have been identified; the transcription and the simplification in contemporary Turkish language of six graduation documents, prepared between the years 1901-1919, were performed. The aim of this study was to examine and represent the graduation certificates in veterinary medicine at the Ottoman Empire based on detected documents.

Keywords: Diploma, History, Veterinary medicine education

GİRİŞ

Ondokuzuncu yüzyıl başında Osmanlı Devletinde ivme kazanan eğitim reformları, veteriner hekimliği alanına da yansımış; Prusyalı Asker Veteriner Hekim Godlewsky tarafından 1842 yılında İstanbul'da başlatılan veteriner hekimliği eğitimi, 1849 yılında Harp Okulu bünyesinde yapılandırılmıştır ¹⁻³. Askeri liseden Harp Okuluna geçen öğrenciler arasından kura ile veteriner sınıflarına seçilen öğrenciler, veteriner hekimliğe ilişkin derslerin dışında, birinci ve ikinci yıllarda piyade sınıflarıyla, üçüncü ve dördüncü yıllarda ise hem piyade hem de süvari sınıflarıyla ortak dersler almışlardır. Bununla birlikte, öğretimin başladığı ilk

yıllarda Harp Okulu bünyesindeki veteriner sınıflarından mezun olan askeri veteriner hekimlere verilen mezuniyet belgelerinin dışında bu kişilerin ayrıca süvari subaylığına yükseltildiğine dair belgelerin de verildiği kaydedilmiştir ¹.

Osmanlı Devletinin veteriner hekim gereksinimini karşılayabilmek amacıyla öğrenci sayısının artırılabilmesi için Askeri Veteriner Sınıflarının 1873 yılında Tıp Okulu bünyesi altına girmesine karar verilmiştir ¹. Yüksek Askeri Meclis tarafından 22 Temmuz 1873 tarihinde veteriner öğrencilerin özlük hakları özellikle de terfi hakları gözetilerek hazır-

İletişim (Correspondence)

+90 362 3121919/3788

berfinmelik@gmail.com

lanan Mazbatada ⁱⁱ, öğretim kalitesinin yükseltilmesi amacıyla veteriner öğrencilerin, beş yıl tıp lisesinde, dört yıl veteriner sınıflarında eğitim görerek dokuzuncu yıl sınavlarını verdikten sonra bir yıl daha uygulama eğitimi görmeleri konusu ele alınmıştır. Aynı yıl hazırlanan "*Fenn-i Baytari Tahsili İçin Mekteb-i Tıbbiyyeye Alınacak Askeri ve Mülki Baytar Şakirdanı Hakkında Nizamname*"ye ⁱⁱⁱ göre, Askeri Veteriner Okulunda, dört yıllık öğretim süresini tamamlayan ve sınavlarda başarı gösteren öğrencilere "*şahâdet-nâme*" adındaki mezuniyet belgelerinin verilerek, mezuniyetten sonra veteriner hekimlerin teğmen rütbesi ile "*Baytar Ameliyat Hastanesi*"nde bir yıl staj görmeleri kararlaştırılmıştır. Stajı başarı ile tamamlayan askeri veteriner hekimlerin üsteğmen rütbesi ile orduya, sivil veteriner hekimlerin ise Osmanlı hükümetinin vereceği karara göre illere atanmaları öngörülmüştür. Araştırmada incelenen mezuniyet belgelerine göre, bu uygulama eğitimi alabilmek için öğrencinin gerekli yeterliği gösterdiğini bildiren ve "*intihâb-nâme*" adı verilen belgelerin (bk. Diploma III), ilk dört yıllık veteriner eğitimi sonrasında verildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu staj eğitimi, 1883 yılından itibaren İstanbul Taksim'de kurulan "*Baytar Ameliyat Mektebi*"nde devam etmiş ⁴; burada bir yıl süresince iç hastalıklar, dış hastalıklar, cerrahi ameliyatlar ve hayvan yetiştiriciliğine dair uygulama dersleri alınarak öğrenciler nöbet sitemine tâbi tutulmuşlardır. Belirlenen süre sonunda yapılan sınavlardan başarılı olanlara klinik derslerinde görevli muallimin onayıyla dönemin Tarım Bakanlığı tarafından ayrıca "*tatbikat şahâdet-nâmesi*" verilmesi öngörülmüştür ^{iv} (Şekil 1).

Diğer taraftan, Askeri Veteriner Okulu mezunlarının, halk elindeki hayvanların hastalıklarının önlenmesinde yetersiz kalması ve ülke gereksinimlerini karşılayamaması nedeniyle Sivil Veteriner Okulunun kurulması zorunluluğu belirmiştir ⁵. Alfort Veteriner Okulunun yönetmelik ve programları esas alınarak 1889 yılında yapılandırılan Sivil

Veteriner Okulu ^v, ilk mezunlarını 1893 yılında vermiş ⁶; aynı yıl, sivil veteriner hekimliğin yapılabilmesi için askeri veya sivil veteriner okullarından birinden mezuniyet belgesine sahip olma şartı hükme bağlanarak konu ile ilgili gerekli koşullar ve açıklamalar yürürlüğe koyulmuştur. Buna göre, "*Mülkiye Baytar Mektebinden icâzet ve şahâdet-nâme alanlar mektep nizamnamesi hükmünce askerlik hizmetinden muaf tutulup fakat bu muafiyete karşılık 10 sene mülkiye baytarlıklarında hizmet yapmak ve devletçe belirlenecek mahallere gitmeye mecburdurlar*" ifadesine yer verilmiştir ^{vi}.

Askeri ve sivil veteriner okullarının birleştirilmesi konusu ilk defa 1910 yılında ele alınmasına rağmen iki okulun birleştirilmesi kararı Sivil Veteriner Okulunun 1920 yılında yanmasının ardından alınmış, 1921 yılından itibaren öğretim faaliyetleri "*Baytar Mekteb-i Âlisi*" ^{vii} adı altında sürdürülmüştür ²⁷. Osmanlı Devletinde Askeri Veteriner Okulu ile başlayan, Sivil Veteriner Okulu ve Yüksek Veteriner Okulu ile devam eden veteriner hekimliği eğitimi başarıyla tamamlayarak mezun olmaya hak kazanan veteriner öğrencilere mezuniyet belgelerinin verildiği belirlenmiştir. Çalışmada saptanabilen arşiv ve mezuniyet belgelerine göre, bu belgeler "*intihâb-nâme*", "*icâzet-nâme*" veya "*şahâdet-nâme*" adı altında verilmektedir.

Veteriner hekimliği öğretiminin özellikle Osmanlı dönemindeki gelişimine ilişkin çeşitli eserler ^{1,2,8,9} yayımlanmıştır. Ancak gerek ilk elden kaynakların yetersizliği gerekse mezuniyet belgelerinin Osmanlı Türkçesi ile yazılmasından ortaya çıkan zorluklar nedeniyle bu belgeler özelinde herhangi bir çalışma bulunamadı. Araştırma, bu eksikliği gidermek üzere Osmanlı Devletinde kurulan Askeri ve Sivil Veteriner Okullarından mezun veteriner hekimlere verilen mezuniyet belgelerinin incelenerek, bu belgelerden örnekler sunmak amacıyla gerçekleştirildi.

Şekil 1. "*Baytar Ameliyat Mektebi*"nin 1913 yılı yönetim ve öğretim kadrosu ile mezunları ¹⁸

Fig 1. The graduates, administrative and academic staff of "*Baytar Ameliyat Mektebi*" in 1913

ⁱ 15 Ağustos 1873 (20/C/1290) tarihli Sadaret Mektubi Kalemi, Mühimme Kalemi (A.İMKT:MHM.), Dosya No: 461, Gömlek No: 70, BDA-OAB

ⁱⁱ 19 Eylül 1873 (1/B/1290) tarihli A.İMKT : MHM, Dosya No: 464, Gömlek No: 49, BDA-OAB

ⁱⁱⁱ Düstur, I. Tertip, 3. Cilt, s. 533-538

^{iv} 07 Ocak 1885 (20/Ra/1302) tarihli Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV), Dosya No: 16, Gömlek No: 77, BDA-OAB

^v 29 Ekim 1888 (23/S/1306) tarihli Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF.MKT), Dosya No: 102, Gömlek No: 93, BDA-OAB

^{vi} 18 Eylül 1893 (8/Ra/1311) tarihli İradeler, Kanun ve Nizam (İ. KAN.), Dosya No: 1, Gömlek No: 1311 Ra 2, BDA-OAB

^{vii} Baytar Mekteb-i Âlisi: Yüksek Veteriner Okulu

MATERYAL ve METOT

Çalışmanın materyalini, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünün Osmanlı Arşivi Bölümünden (BDA-OAB), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı ve Milli Kütüphane Arşivlerinden sağlanan ilk elden kaynaklar ile Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi ve kişisel koleksiyonlarda bulunan, altı adet mezuniyet belgesi oluşturdu. Orijinal belgelerin künye bilgileri ve açıklayıcı ek bilgiler dipnotlarda gösterildi. Hicri ve Rumi tarihlerin Miladi tarihlere çevrilmesinde "*Takvîmü's-Sinîn*"¹⁰ kullanıldı. Çalışmada incelenen mezuniyet belgelerinin metin içerisinde transkripsiyonları ile birlikte günümüz Türkçesine uygun sadeleştirmeleri yapıldı. Osmanlıca sözcüklerin yazılmasında ve sadeleştirilmesinde "*Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*"¹¹, esas alındı, ayrıca "*Turkish and English Lexicon*"¹² ve "*Kâmus-ı Türki*"den¹³ de yararlandı. Konu kronolojik olarak ele alındı ve saptanabilen ilk elden kaynaklar incelenerek belge analizi yapıldı.

BULGULAR

Osmanlı Devletinde Veteriner Okulları Tarafından Verilen Mezuniyet Belgelerinden Örnekler^{viii}

Aşağıda, 1901 ile 1919 tarihleri arasında Askeri ve Sivil Veteriner Okullarından mezun olarak diploma almaya hak kazanan Abdi Efendi (1 adet), Ali Şefik Efendi (1 adet), Ahmet Şevki Efendi (2 adet), Emin Efendi (1 adet) ve Sabri Efendilere (1 adet) ait toplam altı adet mezuniyet belgesi sunuldu. Söz konusu mezuniyet belgelerinin önce transkripsiyonları sonra günümüz Türkçesine uygun sadeleştirmeleri yapıldı.

Diploma I (Şekil 2)

Şekil 2. Abdi Efendi'nin "icâzet-nâme"si

Fig 2. The "icâzet-nâme" of Abdi Efendi

^{viii} Bu başlık altında saptadığımız mezuniyet belgeleri, verilmiş tarihleri dikkate alınarak kronolojik sıra ile sunuldu

Devlet-i Âliyye-i Osmaniye
Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi
Tabâbet-i Baytariye İcâzet-nâmesi

Nâm-ı meâlî-i en'âm hazret-i şehriyârî evrakı ziraat nezâret-i âliyyesi tarafından ita olunmuştur

Cümle müessesat menâfi-i gâyat-ı hazret-i hilâfet-penâhîde bulunan Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisine bil-ımtihân dâhil olan Abdi Efendi mektebin programında muharrer ulûm ve fûnûn-ı baytariyeyi nazârî ve amelî suretleriyle tahsil eylediği sicil-i mahsûsunda mukayyed ve mazbut olduğu vecihle lede'l-ımtihân isbat ile mektebin müddet-i tahsiliyesini ikmâl etmiş ve bu defa icra olunan mezuniyet imtihanında dahi icâzet-nâme ahzına ibraz-ı liyakat eylemiş olmakla sezâvar buyrulan müsaade-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânîye tevfiikan mûmâ ileyhe işbu icâzet-nâme ita olundu. Fi 15 Şubat sene 1316 (28 Şubat 1901)

Mektep Müdürü
Heyet-i Fenniye Reisi
Nazır
Yüce Osmanlı Devleti
Mülkiye Baytar Mektebi
Baytarlık Mezuniyet Belgesi

Halkın koruyucusu olan yüce padişahlık makamına ait olan bu evrak Ziraat Bakanlığı tarafından verilmiştir

Yüce halifeliğin koruması altında olup büyük faydalar sağlayan müesseselerden biri olan Mülkiye Baytar Mektebine imtihanla giren Abdi Efendi mektebin programında yazılı olan baytar hekimliği ilimlerini ve fenlerini teorik ve uygulamalı olarak tahsil eylediği sicil kaydında yazılı olduğu gibi yapılan imtihanlar sonucu layık olduğunu ispat eylemiş ve mektebin eğitim süresini tamamlamış ve bu sefer yapılan mezuniyet imtihanında da diploma almaya hak kazanmış olmakla uygun buyrulan yüce padişahlık müsaadesine uygun olarak adı geçen kişiye bu diploma verildi. Fi 15 Şubat sene 1316 (28 Şubat 1901)

Mektep Müdürü
Fen Komisyonu Başkanı
Bakan

Diploma II (Şekil 3)

Devlet-i Âliyye-i Osmaniye
Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi
Tabâbet-i Baytariye İcâzet-nâmesi

Nâm-ı meâlî-i en'âm-ı hazret-i şehriyârî evrakı ziraat nezâret-i âliyyesi tarafından ita olunmuştur

Cümle müessesat-ı menâfi-i gâyat-ı hazret-i hilâfet-penâhîde bulunan Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisine bi'l-ımtihân dâhil olan Ahmet Şefik Efendi mektebin programında muharrer ulûm ve fûnûn-ı baytariyeyi nazârî ve amelî suretleriyle tahsil eylediği sicil-i mahsûsunda mukayyed ve mazbut olduğu vecihle lede'l-ımtihân isbat ile mektebin müddet-i tahsiliyesini ikmâl etmiş ve bu defa icrâ olunan mezuniyet imtihanında dahi icâzet-nâme ahzına ibraz-ı

Şekil 3. Ahmet Şefik Efendi'nin "icâzet-nâme'si

Fig 3. The "icâzet-nâme" of Ahmet Şefik Efendi

liyakat eylemiş olmakla sezâvar buyrulan müsaade-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bâniye tevfiikan mümâ ileyhe işbu icazetnâme ita olundu. Fi 1 Ağustos sene 1323 (14 Ağustos 1907)

Mekteb Müdürü Mehmet Ali

Heyet-i Fenniye Reisi
Nazır

Yüce Osmanlı Devleti
Mülkiye Baytar Mektebi
Baytarlık Mezuniyet Belgesi

Halkın koruyucusu olan yüce padişahlık makamına ait olan bu evrak Ziraat Bakanlığı tarafından verilmiştir

Yüce halifeliğin koruması altında olup büyük faydalar sağlayan müesseselerden biri olan Mülkiye Baytar Mektebine imtihanla giren Ahmet Şefik Efendi mektebin programında yazılı olan baytar hekimliği ilimlerini ve fenlerini teorik ve uygulamalı olarak tahsil eylediği sicil kaydında yazılı olduğu gibi yapılan imtihanlar sonucu layık olduğunu ispat eylemiş ve mektebin eğitim süresini tamamlamış ve bu sefer yapılan mezuniyet imtihanında da diploma almaya hak kazanmış olmakla uygun buyrulan yüce padişahlık müsaadesine uygun olarak adı geçen kişiye bu diploma verildi. Fi 1 Ağustos sene 1323 (14 Ağustos 1907)

Mekteb Müdürü Mehmet Ali

Fen Komisyonu Başkanı
Bakan

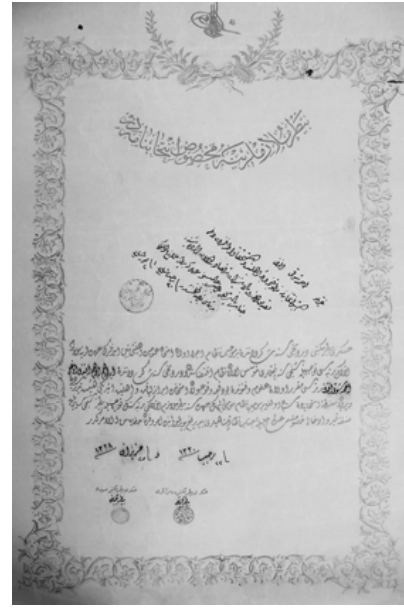
Diploma III (Şekil 4)

Baytar Mülâzımlarına Mahsus İntihab-nâmedir

Gayretlü Ahmet Şevki Efendi,

İşbu inthab-nâme mantûkunca derece-i ehliyet ve

^{ix} III, IV, ve V numaralı Diplomalarda, Hicri tarihlerin yanı sıra Rumi tarihlere de yer verilmiş olup her iki tarihin Miladi tarihe gelen karşılığı parantez içinde gösterildi

Şekil 4. Ahmet Şevki Efendi'nin "intihâb-nâme'si

Fig 4. The "intihâb-nâme" of Ahmet Şevki Efendi

istihkâkı tarafımızdan dahi tasdik olunarak bil-istîzân şeref-sâdır olarak irade-i seniyye-i cenab-ı pâdişehî müceb-î âlîsınca uhdene baytar mülâzım-ı evvelliği rütbesi tevcih kılınmıştır. Fi 30 Recep 1330 ve fi 2 Temmuz 1328^{ix} (15 Temmuz 1912)

Askerî Baytar Mektebi dördüncü senesi kervânından ber-mûcib-i nizâm icrâ olunan imtihan-ı umûmide ehliyeti tebeyyün edenlerin uhdelerine mülâzım-ı evvelik rütbesi tevcihiyle beşinci seneye nakilleri müesses olan nizam iktizasından ve dördüncü sene kervanından İbrahim Ethem Efendi oğlu Ahmet Şevki Efendi tedrisi mukarrer olan ulûm ve fûnûndan bu defa vuku bulan imtihanında ibraz-ı liyakat ve ehliyet ettiği heyet-i tedrisiyeden verilen mazbata-i imtihaniyeden müstebean olmakla ber-mûcib-i nizâm mümâ ileyhin uhdesine baytar mülâzım-ı evvelliği rütbesinin tevcihiyle baytar beşinci seririyât sınıfına kayıt ve idhâli hususunu müsâde-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhileri bî-diriğ buyrulmak bâbında emr-ü ferman hazret-i min lehül-emrindir.

Fi 23 Recep sene 1330 ve fi 25 Haziran sene 1328 (8 Temmuz 1912)

Askerî Baytar Mektebi Ders Nazırı
Baytar Binbaşı Cemaleddin

Askerî Baytar Mektebi Müdürü
Baytar Binbaşı Mehmet

Stajyer Baytarların Seçim Belgesidir
Gayretli Ahmet Şevki Efendi,

İşbu seçme belgesinin gösterdiğine göre liyakat ve hak etmişliği tarafımızdan dahi tasdik olunarak yüce padişahlık makamının izin ve onayıyla tarafınıza baytar üsteğmenliği rütbesi verilmiştir. Fi 30 Recep 1330-2 Temmuz 1328 (15 Temmuz 1912)

Askerî Baytar Mektebi dördüncü senesi grubundan kanun uyarınca yapılan genel imtihanlarda liyakatını ispatlayanlara üsteğmenlik rütbesi verilmesiyle beşinci seneye geçmeleri kabul edilmiş ve dördüncü sene talebelerinden İbrahim Ethem Efendi oğlu Ahmet Şevki Efendi okutulması gerekli olan ilim ve fenlerle ilgili bu keresinde yapılan imtihanda yeterlilik ve liyakatını ispat ettiği hocaları tarafından verilen imtihan mazbatasından anlaşılmış olduğundan kanunun gerektirdiği gibi adı geçen kişiye baytar üsteğmenlik rütbesi verilmesiyle baytar beşinci sınıfına kaydedilmesi ve dahil edilmesi hususunda halkın koruyucusu olan padişahımız hazretlerinin müsaadelerini esirgemeyip izin vermeleri konusunda emir ve ferman yüce emir sahibindir.

Fi 23 Recep sene 1330-25 Haziran sene 1328 (8 Temmuz 1912)

Askerî Baytar Mektebi Ders Sorumlusu
Baytar Binbaşı Cemaleddin

Askerî Baytar Mektebi Müdürü
Baytar Binbaşı Mehmet

Diploma IV (Şekil 5)

Şekil 5. Emin Efendi'nin "icâzet-nâme"si

Fig 5. The "icâzet-nâme" of Emin Efendi

Devlet-i Âliyye-i Osmaniye
Tabâbet-i Baytariye İcâzet-nâmesi

Askerî Baytar Mektebine bi'l-ımtihan dâhil olan Hasan Efendi oğlu Emin Efendi Giridi programda munderiç tabâbet-i baytariyeye ait ulûm ve fûnûnu nazârî ve amelî olarak tahsil ve mektebin müddet-i tedrisiyyesini bil-ikmâl 1310 senesi son sene-i tedrisiyyesi hitâmında icrâ olunan umûmî imtihanlarında da ibraz-ı liyakat ettiği mektebin heyet-i tedrisiyyesi tarafından mu'ti mazbatada musaddak bulunmakla memâlik-i Osmaniye'nin her tarafında icra-yı tabâbet-i baytariyeye mezun bulunduğunu mübeyyen işbu icazetnâme efendi-i mümâ ileyhe ita kılındı. Fi 5 Muharrem 1332 ve fi 21 Teşrin-i sani 1329 (4 Aralık 1913)

Askerî Baytar Mektebi tarafından müma ileyhe mu'ti icâzet-nâme tarafımızdan tasdik kılınır. Numero

Askerî Baytar Mektebi Ders Nazırı
Baytar Binbaşı Hayrettin

Askerî Baytar Mektebi Müdürü Baytar Binbaşı
Baytar Müfettiş-i Umumisi Mirliya Kadri

Harbiye Nazırı Ahmet İzzet

Yüce Osmanlı Devleti

Baytarlık Mezuniyet Belgesi

Askerî Baytar Mektebine imtihanla giren Hasan Efendi oğlu Emin Efendi Giridi programda yazılı olan baytar hekimliğine ait ilimleri ve fenleri teorik ve uygulamalı olarak tahsil edip ve mektebin eğitim süresini tamamlayarak 1310 senesinde son ders yılının bitiminde yapılan genel imtihanlarda da liyakatını ispat ettiği mektebin hocaları tarafından verilen mazbatayla onaylanmış olmakla Osmanlı Devleti topraklarının her tarafında baytarlık yapmaya izni bulunduğunu gösteren işbu diploma adı geçen efendiye verildi. Fi 5 Muharrem 1332-21 Teşrin-i sani 1329 (4 Aralık 1913)

Askerî Baytar Mektebi tarafından adı geçen kişiye verilen diploma tarafımızdan tasdik edilir.

Askerî Baytar Mektebi Ders Sorumlusu
Baytar Binbaşı Hayrettin

Askerî Baytar Mektebi Müdürü Baytar Binbaşı

Genel Baytar Müfettişi Tuğgeneral Kadri

Harbiye Bakanı Ahmet İzzet

Diploma V (Şekil 6)

Devlet-i Âliyye-i Osmaniye
Tabâbet-i Baytariye İcâzet-nâmesi

Askerî Baytar Mektebine bi'l-ımtihan dâhil olan İbrahim Ethem Efendi oğlu Ahmet Şevki Efendi programda munderiç tabâbet-i baytariyeye ait ulûm ve fûnûnu nazârî ve amelî olarak tahsil ve mektebin müddet-i tedrisiyyesini bi'l-ikmâl 1329 son sene-i tedrisiyyesi hitâmında icrâ olunan umûmî imtihanlarında da ibraz-ı liyakat ettiği mektebin heyet-i tedrisiyyesi tarafından mu'ti mazbatada musaddak bulunmakla memâlik-i Osmaniye'nin her tarafında icra-yı tabâbet-i baytariyeye mezun bulunduğunu mübeyyen işbu icazetnâme efendi-i mümâ ileyhe ita kılındı. Fi 28 Rebiülevvel sene 1332 ve fi 11 Şubat sene 1329 (24 Şubat 1914)

Askerî Baytar Mektebi tarafından müma ileyhe mu'ti icâzet-nâme tarafımızdan tasdik kılınır. Numero

Askerî Baytar Mektebi Ders Nazırı
Baytar Binbaşı Cemaleddin

Askerî Baytar Mektebi Müdürü Baytar Binbaşı Mehmet (?)

Baytar Müfettiş-i Umumisi Talomer

Şekil 6. Ahmet Şevki Efendi'nin "icâzet-nâme'si
Fig 6. The "icâzet-nâme" of Ahmet Şevki Efendi

Harbiye Nazırı (Umur-ı Harbiye Nazırı)
Yüce Osmanlı Devleti
Baytarlık Mezuniyet Belgesi

Askerî Baytar Mektebine imtihanla giren İbrahim Ethem Efendi oğlu Ahmet Şevki Efendi programda yazılı olan baytar hekimliği ilmine ait ilimleri ve fenleri teorik ve uygulamalı olarak tahsil edip ve mektebin eğitim süresini tamamlayarak 1329 senesinde son ders yılının bitiminde yapılan genel imtihanlarda da liyakatını ispat ettiği mektebin hocaları tarafından verilen mazbatayla onaylanmış olmakla Osmanlı Devleti topraklarının her tarafında baytarlık yapmaya izni bulunduğunu gösteren işbu diploma adı geçen efendiye verildi.

Fi 28 Rebiülevvel sene 1332-11 Şubat sene 1329 (24 Şubat 1914)

Askerî Baytar Mektebi tarafından adı geçen kişiye verilen diploma tarafımızdan tasdik edilir.

Askerî Baytar Mektebi Ders Sorumlusu
Baytar Binbaşı Cemaleddin

Askeri Baytar Mektebi Müdürü Baytar Binbaşı Mehmet?

Genel Baytar Müfettişi Talomer

Harbiye Bakanı

Diploma VI (Şekil 7)

Devlet-i Âliyye-i Osmaniye
Tabâbet-i Baytariye İcâzet-nâmesi
Baytar-ı mülâzım-ı sâni
Mehmet Baki oğlu Sabri Efendi
Mektebe Duhûlu: Fi 10 Şubat sene 1331- Mekke
(23 Şubat 1916)

Mektepten Hurucu: Fi 29 Haziran sene 1335 (29 Haziran 1919)

Şekil 7. Sabri Efendi'nin "icâzet-nâme'si
Fig 7. The "icâzet-nâme" of Sabri Efendi

Tevellüdü: Siroz- 1318

Fotoğraf altındaki mührün kenarındaki imza (Ali Besim)

Sicili: 4-335

Askerî Baytar Mektebine bi'l-ımtihan dâhil olan Mehmet Bakioğlu Sabri Efendi programda münderiç tababet-i baytariyeye ait ulûm ve fûnunu nazarî ve amelî olarak tahsil ve mektebin müddet-i tedrisiyyesini bi'l-ıkmâl 1335 son sene-i tedrisiyyesi hitâmında icrâ olunan umûmî imtihanlarında da ibraz-ı liyakat ettiği mektebin heyet-i tedrisiyyesi tarafından mu'ti mazbatada musaddak bulunmakla memâlik-i Osmaniyyenin her tarafında icra-yı tabâbet-i baytariyeye mezun bulunduğunu mübeyyen işbu icazetnâme efendi-i mümâ ileyhe ita kılındı.

Askerî Baytar Mektebi tarafından müma ileyhe mu'ti icâzet-nâme tarafımızdan tasdik kılınır.

Askerî Baytar Mektebi Ders Nazırı Vekili Ali Besim

Askeri Baytar Mektebi Müdürü Ali Besim

Harbiye Nazırı

Numero: 623

Yüce Osmanlı Devleti

Baytarlık Mezuniyet Belgesi

Baytar Teğmeni

Mehmet Baki oğlu Sabri Efendi

Mektebe Girişi: Fi 10 Şubat sene 1331- Mekke (23 Şubat 1916)

Mektepten Çıkışı: Fi 29 Haziran sene 1335 (29 Haziran 1919)

Doğumu: Siroz- 1318

Fotoğraf altındaki mührün kenarındaki imza (Ali Besim)

Sicili: 4-335

Askerî Baytar Mektebine imtihanla giren Mehmet Bakioğlu Sabri Efendi programda yazılı olan baytar

hekimliğine ait ilimleri ve fenleri teorik ve uygulamalı olarak tahsil edip ve mektebin eğitim süresini tamamlayarak 1335 senesinde son ders yılının bitiminde yapılan genel imtihanlarda da liyakatını ispat ettiği mektebin hocaları tarafından verilen mazbatayla onaylanmış olmakla Osmanlı Devleti topraklarının her tarafında baytarlık yapmaya izni bulunduğunu gösteren işbu diploma adı geçen efendiye verildi.

Askerî Baytar Mektebi tarafından adı geçen kişiye verilen diploma tarafımızdan tasdik edilir.

Askerî Baytar Mektebi Ders Sorumlusu Vekili Ali Besim

Askerî Baytar Mektebi Müdürü Ali Besim

Harbiye Bakanı

Numara: 623

TARTIŞMA ve SONUÇ

Osmanlı Devletinde veteriner hekimliği eğitiminin başlangıcından itibaren gerçekleştirilen iyileştirme çalışmaları ile dönem dönem yeni düzenlemelere gidildiği^{2,8,9}, veteriner hekimliği eğitimi başarı ile tamamlayan veteriner hekimlere mezuniyet belgelerinin düzenlendiği (Diploma I, II, III, IV, V ve VI ve *Şekil 2, 3, 4, 5, 6 ve 7*) görülmektedir. Mezunlara diploma düzenlemenin, Tıp Okullarında 1843 yılında ve Eczacılık Okullarında da 2 Şubat 1861 tarihli bir nizamname ile başlatıldığına ilişkin bilgiler olmasına karşın^{14,15}, veteriner hekimliği öğretiminde benzer düzenlemeyi gösteren herhangi bir belgeye ulaşılamadı. Baytop¹⁴ ve Yıldırım¹⁵ inceledikleri diplomalarda şekilsel ve boyutsal olarak bir standart olduğunu belirtirken, veteriner okullarının diplomalarında bu yönde bir örneklik görülemedi. Yine Yıldırım'ın¹⁵ çalışmasında, Eczacılık Okullarında görülen "*şahâdet-nâme*"ler birer "staj belgesi" niteliği taşıırken, veteriner hekimliği eğitiminde böyle bir bulguya rastlanmadı. Bununla birlikte, saptanabilen mezuniyet ve arşiv belgelerinin içeriği dikkate alındığında, gerek "*icâzet-nâme*"lerin gerekse "*şahâdet-nâme*"lerin, veteriner hekimliği mesleğinin icra edilebileceğini gösteren birer belge niteliği taşıdıkları ileri sürülebilir. Nitekim her iki kelimenin de sözlük anlamı "diploma" olarak geçmektedir¹¹. Ayrıca, arşiv belgelerinde^{iii,iv,vi} "*şahâdet-nâme*"; çalışmada sunulan mezuniyet belgelerinde (Diploma I, II, IV, V ve VI ve *Şekil 2, 3, 5, 6 ve 7*) "*icâzet-nâme*" teriminin kullanılması, bu belgelerin, farklı dönemlere ait olmasından ve değişik dönemlerde farklı isimler almasından kaynaklandığı yönünde düşünülebilir. Çalışmada saptanan üçüncü bir belge olan "*intihâb-nâme*"ler ise kelime olarak "seçim belgesi" anlamına gelmekte olup¹¹, bu belgenin içeriğine bakıldığında (Diploma III ve *Şekil 4*), veteriner hekimliği eğitimi sonrasında mezun olan veteriner hekimin bir yıllık uygulama eğitimini alabilmek için gerekli yeterliği gösterdiğini bildiren bir belge olduğu söylenebilir.

Diğer yandan Sivil Veteriner Okulu diplomalarının

Osmanlı Türkçesi ve Fransızca olarak yan yana iki ayrı dilde hazırlanması (Diploma I ve II ve *Şekil 2 ve 3*), Sivil Veteriner Okulunun, Alfort Veteriner Okulu yönetmelik ve programları esas alınarak yapılandırılmasının bir yansıması şeklinde düşünülebilir. Aynı zamanda çeşitli kaynaklarda^{16,17} ileri sürüldüğü gibi Osmanlı Devletinde Batılılaşma çalışmalarının bir sonucu olan Fransızca tıp eğitiminin etkisini gösteren bir kanıt olarak da değerlendirilebilir.

Askerî Okula ait üç diplomada içerik ve şekilsel farklılıkların varlığı göze çarpmaktadır (Diploma IV, V ve VI ve *Şekil 5, 6 ve 7*). Birer yıl arayla verilen bu diplomalardan 4 Aralık 1913 tarihine ait olanda öğrenci fotoğrafı yer almışken, 24 Şubat 1914 tarihli olanda fotoğraf bulunmamaktadır. Diğer 29 Haziran 1919 tarihini taşıyan diplomada ise önceki iki diplomadan farklı olarak öğrenci fotoğrafının yanı sıra öğrenciye ait doğum yeri, doğum tarihi, okula giriş ve mezuniyet tarihleri, sicil numarası ve diploma numarasının yer alması, yıllar ilerledikçe verilen diplomaların daha ayrıntılı hazırlandığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak, çalışmada incelenen belgeler ışığında Osmanlı Döneminde Askerî Veteriner Okulu ile başlayan ve Sivil Veteriner Okulu ile devam eden veteriner hekimliği eğitimi başarı ile tamamlayarak mezun olmaya hak kazanan kişilere "*intihâb-nâme*", "*icâzet-nâme*" veya "*şahâdet-nâme*" adı verilen mezuniyet belgelerinin verildiği söylenebilir. Bu belgeler incelendiğinde günümüzde veteriner fakültelerinden mezun olan veteriner hekimlere verilen diplomalarda olduğu gibi meslek icrası yetkisi veren bir belge niteliği taşıdıkları ileri sürülebilir.

TEŞEKKÜR

Çalışma sırasında kişisel koleksiyonlarında bulunan mezuniyet belgelerine ulaşmamızı sağlayan Hande Baskın ve Refik Çölaşan'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Mehmet Esad:** Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye. Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1893.
- Erk N, Dinçer F:** Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.
- Godlewsky und Sommer:** Über die tierheilkunde in der Türkei. *Magazin f.d. ges Tierheilkunde*, 12, 465-500, 1846. Türkçesi: Erk N: Türkiye'de Veteriner Hekimlik (19'uncu Yüzyıl Ortalarında). Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları: 281, Çalışmalar: 183, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972.
- Dinçer F:** Türkiye'de askeri veteriner hekimlik tarihi üzerinde araştırmalar - III. Bölüm. *Ankara Üniv Vet Fak Derg*, 27 (1-2): 294-321, 1980.
- Anonim:** Suret-i Mazbata. *Vasita-i Servet*, 2 (12): 178-181, 1888.
- Dinçer F:** Türkiye'de veterinerlik ve tarım alanında ilk süreli yayın Vasita-i Servet üzerinde bir inceleme. *Fırat Üniv Vet Fak Derg*, 3 (1): 66-83, 1976.
- Başagaç RT:** Türkiye'de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerinde Araştırmalar. Yayınlanmamış *Doktora Tezi*, Ankara Üniv Sağlık Bil Enst, Ankara, 2001.
- Subhi Edhem:** Nevsal-i Baytari. Agop Matasyon Matbaası, İstanbul, 1918.

9. Bekman M: Veteriner Tarihi. Ankara Basım ve Cildevi, Ankara, 1940.

10. Dağlı Y, Pehlivanlı H: Gâzî Ahmed Muhtar Paşa Takvîmü's-Sinîn. Genelkurmay Basımevi, Yayın No: 93/32, Ankara, 1993.

11. Devellioğlu F: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle). 25. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.

12. Redhouse JW: Turkish and English Lexicon. Çağrı Yayınları No:7, 3rd ed., Enes Ofset, İstanbul, 2006.

13. Şemseddin Sâmî: Kâmus-ı Türki. Çağrı Yayınları, No: 2, 15. Baskı, Enes Ofset, İstanbul, 2006.

14. Baytop T: İstanbul Tıbbiye Mektepleri Tarafından Verilen Tasdikname, Mezuniyet Tezkiresi ve İcazetnameler (1852-1909). **In,** Günergun F (Ed): *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* II, s. 243-262, İstanbul, 1998.

15. Yıldırım N: Dârülfünûn-ı Osmanî Tıp Fakültesi Eczacı Mektebi Öğrencilerine Ait Kabulnâmeler ve Şehâdetnâmeler. **In,** *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi - Kongreye Sunulan Bildiriler*, s. 239-279, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

16. Unat EK: Osmanlı İmparatorluğunda Fransızca tıp öğretimi ve Türkiye Cumhuriyetinde İngilizce yüksek öğretim. *Cerr Tıp Fak Bült*, 5, 219-233, 1972.

17. Unat EK: Osmanlı İmparatorluğunda Fransızca tıp öğretimi ve etkileri. *Dirim*, 52 (1-2): 65-71, 1977.

18. Anonim: Tatbikat-ı Baytariye Mektebinden bu sene mezun olan efendilerle mekteb heyet ve idare-i ta'limiyesi. *Şehbal Dergisi*, 82, 189, 1913.